

Batı Medyasının Senaryosunda Önce Kahraman Sonra Kötü Adam: Recep Tayyip Erdoğan*

Oğuzhan Yanarışık

Dr. | Warwick Üniversitesi, Siyaset ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü

Öz

2002'de tek başına iktidara gelişinden 2005'te Türkiye'nin AB müzakerelerine başlamasına kadar geçen süreçte, AK Parti ana akım batı medyasında İslam dünyasının geri kalanına ihraç edilmesi gereken bir model olarak yüceltiliyordu. Recep Tayyip Erdoğan ise en etkili küresel liderler listelerinden düşmüyor ve Türkiye'deki reformların ve ekonomik/sosyal kalkınmanın öncüsü olarak alkışlanıyordu. Fakat daha sonra AB-Türkiye müzakere sürecinin sekteye uğraması, Türkiye'nin batılı müttefiklerinden bağımsız dış politika tercihlerinde bulunması ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin kopmasının ardından bu durum tersine dönmeye başladı. Gezi protestoları ise batı mediasının Erdoğan'a yönelik söylemlerinde önemli bir kırılma noktası oldu. Eski güzel günlerin aksine, batı medyası artık neredeyse tek ses halinde Erdoğan karşıtlığında (ve hatta yer yer düşmanlığında) birleşiyordu.

Anahtar Kelimeler: AK Parti, Recep Tayyip Erdoğan, Batı medyası, Medya Çalışmaları

Abstract

During the period from its first election victory in 2002 until the start of Turkey's EU membership negotiations in 2005, AK Party was praised in the mainstream western media as a model that has to be exported to the rest of the Muslim world. Recep Tayyip Erdoğan was continuously listed among the most influential world leaders, while AK Party was hailed as the pioneer of the reforms and the economic/social development in Turkey. But the tide turned after the stall in Turkey's EU membership negotiations, the breakdown of Turkey-Israeli relations and Turkey's new foreign policy choices that are independent from its western allies. Gezi protests has become an important breaking point in the western media discourse on Erdoğan. Contrary to the good old days, western media outlets almost became united in their anti-Erdoğan coverage (that sometimes showed signs of enmity against him) after that breaking point.

Key Words: AK Party, Recep Tayyip Erdogan, Western Media, Media Studies

11 Eylül terör saldırıları sonrasında, her ne kadar Avrupa ülkeleri ile ABD arasında üslup ve yöntem konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmış olsa da, bütün batılı aktörler yeni dönemin ortaya çıkardığı güvenlik tehditleri konusunda benzer kaygılar taşımaktaydı. Transatlantik ortaklar, 11 Eylül sonrası uluslararası ortamda Türkiye'nin özellikle küresel terörle mücadelede ve Orta Doğu bölgesine yeniden nizam vermede önemli bir rolü olacağı düşüncesinde birleştiler. Ayrıca istikrarlı, müreffeh ve batı ile mümkün olan en sıkı ilişkilere sahip olan bir Türkiye, siyasi, tarihi, ekonomik ve kültürel bağları

*Bu makale 2015 yılında İngiltere Warwick Üniversitesi'nde tamamlanan "Turkey-EU relations and the representation of AK Party in the western political and media discourse" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

olan bölgelere batı ülkelerinin daha kolay erişmelerini sağlayacaktı. Bu sebeple, ABD yönetimi ilerleyen yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda AB yetkililerini bile kızdıracak kadar ısrarcı davranacaktı.

11 Eylül saldırılarından sadece bir ay önce kurulmuş olan AK Parti, birden kendini bu uluslararası ortamın ve beklentilerin içinde buluverdi. 3 Kasım 2002 seçimlerinde AK Partinin tek başına iktidara gelmesi, yerli ve yabancı pek çok gözlemciyi şaşırtmış ve bir siyasi deprem olarak nitelendirilmişti. AK Parti ve özellikle Recep Tayyip Erdoğan, batılı aktörlere ilk başlarda hâkim olan negatif ve şüpheli beklentileri kısa sürede olumlu yönde değiştirmeyi başardı. Bunda AK Partinin Türkiye'nin AB üyeliğini birinci hedef olarak ilan etmesinin ve bu yönde reformcu bir performans sergilemesinin rolü büyüktü. Türkiye'nin modern ve ilerici gücü olduğu sanılan laik kesimin korku senaryolarına sarılıp tutuculaştığı bir ortamda, siyasal İslam'ın temsilcisi olarak algılanan/tanımlanan bir partinin Türkiye'nin yeni batılılaşma öncüsü haline gelmesi pek çok yabancıyı hayrete düşürüyordu.

İşte tam bu noktada AK Parti'nin ana akım batı medyası ile yaşadığı balayı dönemi başladı. 2005'te Türkiye'nin AB müzakerelerine başlamasına kadar artarak devam edecek bu süreçte, Türkiye'de laik kesimin karşı çıkmasına rağmen AK Parti batı medyasında İslam dünyasının geri kalanına ihraç edilmesi gereken bir model olarak yüceltiliyordu (Tugal, 2013). Aynı şekilde, Recep Tayyip Erdoğan en etkili küresel liderler listelerinden düşmüyor ve İslam dünyasında nadir bulunan bir lider modeli ve Türkiye'nin batılılaşma reformlarının öncüsü olarak alkışlanıyordu (Purvis, 2004). Türkiye'nin AK Parti yönetiminde elde ettiği başarılar övülüyordu. Erdoğan "uluslararası toplumun sevgilisi" muamelesi görüyor ve bu Türkiye'deki karşıtlarını çıldırtıyordu (Acemoğlu, 2014). Ana akım batı medyası Türkiye ile müzakerelere başlamasını Avrupa ve hatta bütün dünya için tarihi bir adım olarak nitelendiriyor ve bu adımın İslamcı radikallerle mücadeleye büyük katkı yapacağını iddia ediyordu (Watt, 2005).

Fakat her balayı gibi bu da sona erdi. AB-Türkiye müzakere sürecinin başarısızlığa sürüklenmesi, Türkiye'nin batılı müttefiklerinden bağımsız dış politika tercihlerinde bulunmaya başlaması, özellikle de Türkiye-İsrail ilişkilerinin kopması ve dolayısıyla AK Parti'nin ABD'li Neoconların baş düşmanlarından biri haline gelmesiyle durum yavaş yavaş tersine döndü. Laik-Kemalist kesimin AK Parti kurulduğu günden beri Türkiye'de dilinden düşürmediği korku senaryoları, ana akım batı medyasında sürekli analizleri yayınlanan isimler tarafından da dillendirilmeye başlandı. Özellikle ilk dönemindeki başarılarıyla batı medyasında sürekli övülen AK Parti'nin aslında

gizli bir ajandası olduğu ve reformları kötü emelleri için bir araç olarak kullandığı iddiası, ilk dönemdeki övgülerinden geri dönmek isteyen batı medyası için bir cankurtaran görevi gördü.

Hudson Enstitüsü'nden Zeyno Baran'ın deyişiyle Ak Parti aslında şeriat yönetimi getirmek istiyordu ve aynı zamanda Türkiye'yi Rusya-İran ittifakına yakınlaştırıyordu. Detaylarla uğraşmak istemeyen batılılar için konuyu şöyle basitleştiriyordu Baran: "AK Parti liderleri İslamcıdır ve İslamcılar demokrat olamaz. Çünkü onlar Yahudilerden, Hristiyanlardan, Hindulardan ve kendileri gibi olmayan diğer Müslümanlardan nefret ediyorlar. Böyle bir mantaliteyi yönetime getirirseniz, İsrail'e ne olacak?" (Baran, 2008). Benzer şekilde, Washington Yakın Doğu Araştırmaları Enstitüsü Türkiye Araştırmaları Programı'nın direktörü Soner Çağaptay'a göre, İslamcı AK Parti AB ile iyi ilişkilerini PR çalışmasına iyi geldiği için sürdürmüştü. Aslında bölgesini din çerçevesinden gören bir hareketti ve hiçbir zaman AB üyeliği gerçek gayesi olmamıştı (Çağaptay, 2009).

Bu geçiş dönemi, medyadaki AK Parti eleştirilerinin bir uçtan diğer uca savrulduğu bir süreç oldu. AK Parti'ye yöneltilen suçlamalar Türkiye'yi şeriat rejimine sürüklemekten, AB üyeliği için Kıbrıs'ı satmaya; İran yanlılarını hükümete doldurmaktan, ABD'nin AB içindeki Truva atı olmaya varan geniş bir yelpazeye yayıldı. Böylelikle AK Parti dünya üzerinde hem ABD yanlısı, hem İran yanlısı, hem AB yanlısı, hem Hamas yanlısı, hem Esad yanlısı ve hem de Müslüman Kardeşler yanlısı vb. olmakla suçlanabilen tek aktör olarak tarihe geçti.

Fakat bu geçiş sürecinde AK Parti hakkında hem olumlu hem de olumsuz yayınlar çıktığı için, batı medyasında bu konuda çok seslilik bulunuyordu. Her ne kadar batı medyasında AK Parti hakkında asılsız iddialarla dolu yayınlar yapılmasının olağanlaştığı günümüzde inanması çok zor gelse de bu dönemde AK Parti hakkında yalan iddialarda bulunan yabancı medya organları hukuki yollarla cezalandırılabilirdi. Bunun bir örneği olarak, 2010 Eylül ayında İngiltere'de yayınlanan *The Daily Telegraph* Gazetesi'nde AK Parti'nin seçimlerde kullanmak üzere kaçak olarak İran yönetiminden 25 milyon dolar yardım aldığı iddia edilerek, Türkiye'nin radikalleşme yolunda ilerlediği imasında bulunulmuştu. Londra Yüksek Mahkemesi görülen hakaret davasında *The Daily Telegraph*'ı suçlu bulmuş ve AK Parti'ye 25 bin Sterlin tazminat ödemesine karar vermişti. Gazete avukatları duruşma esnasında da yaptıkları haberin yalan olduğunu kabul etmiş ve gazete resmi olarak Erdoğan'dan ve partisinden özür dileyen bir düzeltme yazısı yayınlamıştı.

Fakat Gezi süreci, ana akım batı medyasında medya etik kurallarının ayaklar altına alındığı ve AK Parti (ve özellikle Erdoğan) karşıtlığının tartışılmaz bir tabu haline geldiği kırılma noktası oldu. Asılsız söylentiler, ana akım batı medyasının manşetlerinden düşmedi. Haberlerin yanlışlığı kesinleşince bu medya kuruluşları, AK Parti şöyle dursun, en azından onları yanılttığı için okurlarından bile özür dilemedi. Yabancı basın kuruluşlarının Türkiye temsilcileri eylemlere nerdeyse doğrudan destek verdi. Hem sosyal medya üzerinden hem de kendi yayınlarında eylemcilerle göz yaşartan bir dayanışma sergiledi. İlginç bir şekilde Gezi eylemleri sürecinde ana akım batı medyası ile İran'dan *Press TV*, Rusya'dan *RT*, Katar'dan *Al Jazeera* ve İsrail'den *Haaretz* gibi ayrı kutuplarda olduğu sanılan yayın organlarının da Erdoğan karşıtlığında birleştiği ve benzer yayınlar yaptığı görüldü.

Bu süreçte, ana akım batı medyasının temsilcileri kendilerine 'objektif olma' payesi vehmetmekle kalmayıp, aynı zamanda doğrunun tek temsilcisi olma iddiasında bulunmakta bir beis görmedi. Bu sebeple, Ak Parti çizgisine yakın bir yayın politikası izleyen medya kuruluşları ve medya mensuplarının batılı muadilleri tarafından aşağılandığına ve hatta feminizmin doruklarında gezen batılı muhabirlerin, sırf AK Parti'ye yakın olduğunu düşündükleri için birçok kadın medya mensubuna hakaretler yağdırdığına şahit olduk. CNN, BBC ve *Newsweek* gibi yabancı medya organlarının Erdoğan karşıtlığını ve hatta düşmanlığını belli etmekten çekinmeyen temsilcileri, Recep Tayyip Erdoğan'la doğrudan kişisel polemiklere girdi. *The Economist*, *The Guardian*, *Financial Times* ve *New York Times* gibi yayın organlarındaki Türkiye ile ilgili algıyı yönlendirme çabaları, Türkiye'de seçmenin kime oy vermesi gerektiğini söylemeye kadar vardı. Ana akım batı medyası AK Parti'nin seçimlerde zafere kazanmasından memnun kalmayıp, göreceli olarak başarısızlıkla çıkması durumunda sevinç duyduğunu açıkça belli etmeye varacak kadar Türkiye iç siyasetinde taraf oldu. Hatta bu medya kuruluşları, Türkiye'deki benzerlerine taş çıkartırcasına AK Parti seçmenini aşağılama yoluna gitti.

Prof. Dr. Atilla Yayla'nın "bürokratik vesayet düzeni taraftarları" olarak adlandırdığı yurt içi aktörlerin, bu uluslararası medya organlarıyla kurdukları yakın işbirliği bağlarının bu noktada hayli göze battığını söyleyebiliriz. Bu çarpık algılaşmanın oluşmasında batılı ülkelerdeki muadilleriyle sıkı ilişkiler içerisinde olan bazı yerli akademisyen, siyasetçi ve medya mensuplarının da önemli katkıları oldu. Genelde hükümete muhalefet edeceğim derken halkı aşağılayan bu sözde aydınlar, sürekli Türkiye'nin elde ettiği başarıları gölgeleme ve Türkiye'nin geleceğiyle ilgili batı kamuoyunda korku yayma gayretine girdiler. Hatta bu uğurda yeri geldiğinde, Türkiye'nin son yıllarda kat ettiği mesafeyi takdir eden yabancılarla mücadele etmeyi bile göze aldılar.

Aslında medya organlarının kendilerine yakın gördüğü siyasi aktörleri desteklemeleri ve sahip oldukları gücü kendilerine uzak gördükleri siyasetçilerin aleyhine kullanmaları, yeni ve şaşılacak bir durum değil. Fakat Gezi sürecinin ardından ortaya çıkan esas sorun, batı medyasında son dönemde tek taraflı bir görüşün hâkim olması ve alternatif seslerin tamamen bastırılması. Başka deyişle, bir tarafın kendinin objektif olduğunu iddia ederek diğer tarafı (özellikle Türkiye’de AK Parti’yi destekleyen medya organlarını) aşağılayıp tamamen sindirmeye çalışması; kendi sunduğu hikâyenin tek ve tartışılmaz gerçek olduğu iddiasından hareketle, takipçilerini manipülatif bilgi bombardımanına tâbi tutması. Bunu yaparken de hiçbir tutarlılık kaygısı taşımaması. Mısır’daki askeri darbe yönetimine sonuna kadar destek verirken, kariyeri boyunca Avrupa’daki pek çok siyasi liderin hayallerini süsleyecek oranlarda seçmen desteğine sahip olmuş olan Erdoğan’ın Türkiye’deki demokratik işleyişe tehlike oluşturduğu iddiasıyla yatıp kalkan batılı gazetecilerin kendilerini sorgulamaması. Çevre sorunları veya polis şiddeti gibi konularda olaylar sadece Türkiye’de olduğunda hassasiyet gösterilip, aynı sorunlar batıda ortaya çıkınca sessiz kalınması. Türkiye’deki girift ilişkiler ağını anlamaya çalışmaktansa, aktörleri basit kategorilere ayırıp eski ezberleri tekrar ederek birbirinin kopyası analizler yapılması.

Bu durum sanıldığıının aksine, aslında sadece Türkiye veya AK Parti ve hatta Erdoğan için değil, batının kendisi için büyük bir problem teşkil ediyor. Yanlış ve kasıtlı olarak çarpıtılmış bilgiler ile donanan aktörlerden doğru politikaların çıkması pek mümkün olmuyor. Batının yerel ve küresel ölçekte son dönemde içinden bir türlü çıkamadığı krizler, batının algılamalar ve söylemler konusunda yaşadığı savrulmanın risklerine işaret ediyor. İşte tam da bu kapsamda artık AB ve ABD’nin küresel konulardaki girişimlerinde sürekli başarısızlığa uğradığı, göçmenler konusunda asgari insani dayanışmanın bile sergilenemediği; dini ve etnik azınlıklara karşı her geçen gün tahammülün azaldığı; aşırı sağcı ve aşırı solcu partilerin önemli seçim başarıları elde ettiği bir batı ile karşı karşıyayız.

İlk döneminde ağızbirliği etmişçesine AK Parti ve Erdoğan’ı göklere çıkaran ana akım batı mediasının son dönemde yine ağız birliği ile (eleştiri sınırlarını aşarak) Erdoğan’ı şeytanlaştırdığı ve onu Türkiye’deki ve hatta Türkiye’nin bölgesindeki bütün sorunların ana kaynağı olarak göstererek gerçeklikten uzaklaştığı bir süreç yaşıyoruz. Türkiye, son genel seçimde de açıkça görüldüğü üzere, bütün sorunlarına rağmen demokratik sisteminin hala işliyor olması ve mediasındaki çok sesliliğiyle, aleyhindeki bütün önyargıları yere sererken, batı mediasının eski Türkiye’yi hatırlatan manipülatif bir tek sesliliğe mahkûm olması, tehlikeli bir ortam meydana getiriyor. Ba-

tılıların bize dair konularda kullanmaya alışık oldukları şekilde ifade etmek gerekirse, bu durum ‘batıdaki ifade hürriyeti ve çok seslilik aleyhinde artan tehditler konusunda derin bir kaygı duymamıza’ yol açıyor.

Referanslar

Andrew Purvis, “Recep Tayyip Erdoğan: Turkey’s Builder of Bridges,” *Time* 100, 26 Nisan 2004.

Atilla Yayla, “Bürokratik Vesayetle Mücadelede Durum,” *Zaman*, 27 Ocak 2012.

Cihan Ziya Tugal, “Towards the End of a Dream? The Erdogan-Gulen Fallout and Islamic Liberalism’s Descent,” *Jadaliyya*, 22 Aralık 2013.

Cumhuriyet, “Daily Telegraph Erdoğan’dan özür diledi,” 1 Mart 2011.

Daily Telegraph, “Iran donates \$25 million to Turkey’s ruling party,” 14 Eylül 2010.

Daron Acemoglu, “The Failed Autocrat” *Foreign Policy*, 22 Mayıs 2014.

Nicholas Watt, “Europe embraces Turkey as diplomatic deadlock is broken,” *The Guardian*, 4 Ekim 2005.

Soner Çağaptay, “Between East and West: Turkey’s Role in the Middle East and EU Accession Efforts, Florida International University, 17 Kasım 2009.

Zeyno Baran, “Future of Democracy,” Hudson Institute, 10 Aralık 2008.